

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглядаються питання конкурентоспроможності національної економіки України в світовому господарстві в умовах становлення світової системи інформаційного суспільства та входження до нього.

The questions reviewed regarding competitiveness of Ukrainian national economy in the world economy in the conditions of the building world information society system and joining it.

Ключові слова: інформаційне суспільство, конкурентоспроможність, інформаційно - комунікаційні технології, рейтинги

Keywords: information society, competitiveness, information-communication technologies, rankings

Термін «інформаційне суспільство» є одним з найбільш цитованих соціологічних понять на рубежі тисячоліть. В останні роки він став популярним і серед політиків. Тепер він асоціюється не стільки з науковим поняттям, скільки з гаслом, що має як політичні, так і економічні аспекти. Створення довершеного інформаційного суспільства будь-якої держави зараз означає створення найвищого рівня конкурентоспроможності її економіки. Інформатизація – виступає локомотивом зростання конкурентоспроможності країни у світовому господарстві.

Спроба проаналізувати різноманітні підходи до визначення інформаційного суспільства дозволяє усвідомити численність існуючих поглядів на його природу. Наявність множини теорій та методологічних понять лише свідчить про складність пізнання процесів, що відбуваються сьогодні в світі. Визначення довершеності інформаційного суспільства передбачає необхідність дослідження сучасних тенденцій інформаційної глобалізації, реального аналізу впливу інформаційних технологій на зміну суспільно-економічних відносин та вимірюється системою показників та індикаторів інформаційного суспільства у кожній окремій країні та міжнародному співтоваристві в цілому.

Сьогодні можна впевнено стверджувати, що інформаційне суспільство, як сучасна стадія соціально-економічного розвитку людства, має істотні відмінності від попередніх стадій. Суть цих відмінностей полягає в тому, що народження та розвитку стадії інформаційного суспільства, на відміну від попередніх, вже не визначаються виключно відносинами власності. Тобто, виникає «заперечення заперечення»: нова соціально-економічна стадія утворюється не на основі трансформації відносин власності, а саме на основі створення, продажу, обміну, розподілу та споживання інформаційного продукту, який стає одним з основних віртуальних продуктів, що виробляються

суспільством. А особливістю даного продукту є те, що його характеристики прямо не пов'язані з вартісними показниками в їх класичному розумінні [2].

Інформаційні технології самі по собі не можуть змінити соціально-економічну організацію суспільства, однак вони створюють основу для широкомасштабного виробництва інформаційного продукту, що призводить до трансформації суспільно-економічних відносин. Створити та оформити право власності на інформаційний продукт може будь-яка особа миттєво, не маючи для початку навіть власного первинного капіталу. Продати інформаційний продукт можна необмежену кількість разів, а ціна продажу прямо не пов'язана із матеріальними та трудовими витратами, що витрачені на його створення. Капіталізація інформаційного продукту відбувається теж миттєво, якщо його цінності визнає ринок.

Це на практиці підтверджує зростання високотехнологічного інформаційного сектора : капіталізація інтернаціонального гіганта Microsoft, стрімкий зліт компанії Google до мультимільярдної імперії, злиття телекомунікаційних і медійних корпорацій у просуванні нових конвергентних технологій і продуктів, що призводить до істотних змін в економіці, як кількісних, так і якісних. Відбувається безпрецедентно потужна капіталізація компаній сектору інформаційно-комунікаційних технологій та всіх компаній що активно використовують інформаційні ресурси, знання та ноу-хау в створенні товарів, продуктів та послуг.

М. Кастельс для позначення цієї нової епохи вводить поняття «інформаційного суспільства», що вказує на атрибут соціальної організації, у якій генерування, обробка й передача інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності й влади. Кастельс вважає, що економіка нового етапу в розвитку людства є фактично більше капіталістичною, ніж будь-яка інша економіка в історії і навіть вводить новий термін «інформаційний капіталізм». Інформаційне суспільство, на його думку, має мережну структуру, причому, як новий тип власника виступає «колективний капіталіст», який використовує працю «колективного працівника» [1].

Мережна структура суспільства і продуктивних сил глобалізує суспільні відносини. Транснаціональні корпорації, переслідуючи приватні інтереси, сприяють розвитку інфраструктури не тільки розвинених країн, але й відсталих регіонів, у яких розташовуються їхні філії. У свою чергу, розвиток сучасних засобів зв'язку й Інтернет долає національні й державні кордони, створює інтернаціональну аудиторію медійних і інформаційних агентств, створює можливість формування різноманітних співтовариств по інтересам, значно прискорює процеси виробництва, обміну та розподілу продуктів, послуг та знань, глобалізує міжнародну торгівлю.

Вимоги бізнесу до прозорості і доступності інформації призводять до формування глобальних інформаційних баз даних, доступ до яких надається партнерам і клієнтам. Вихід на міжнародні фінансові ринки потребує від корпорацій чіткої дисципліни інформування про свої дії. Фактично формується технологічно-інформаційна структура майбутнього суспільства із системою відкритої інформації, у якому зменшується частка "закритої" інформації, що використовується зараз для конкурентної боротьби, а

партнерами і клієнтами компаній потенційно можуть виступати всі члени суспільства, що включені у всесвітню інформаційну мережу.

В Україні на початку 2012 року сфера інформаційно-комунікаційних технологій може отримати потужний імпульс для розвитку. В парламенті було представлено декілька законопроектів, що передбачають введення суттєвих податкових пільг для виробників програмного забезпечення, баз даних, телекомунікаційних систем та послуг. Учасники ринку можуть отримати стратегічні переваги перед конкурентами на міжнародних та регіональних ринках. Інформаційно-технологічні (ІТ) послуги – це перспективна галузь українського експорту, яка досягла обсягу більше 1 млрд. дол. США та у випадку прийняття податкових пільг може зростати на 30-40% в рік. А враховуючи той факт, що за оцінками експертів, тільки приблизно 25% обсягів ІТ робіт та послуг виконуються легально з точки зору податкового та трудового законодавства України то щорічні обсяги тільки експорту ІТ послуг можуть бути оцінені в суму 4-5 млрд. дол. США.[13]. Таким чином в Україні визріває розуміння, що інформаційно-технологічний сектор економіки, спираючись на висококваліфікований персонал, може значно посилити внутрішні та зовнішні позиції української економіки та її міжнародної конкурентоздатності.

За методологією Всесвітнього Економічного Форуму (ВЕФ), конкурентоспроможність - це сукупність інституцій, норм та факторів, які визначають рівень продуктивності економіки, її здатність підтримувати високі темпи економічного зростання, реальних доходів і якості життя населення. Рівень продуктивності економіки, у свою чергу, визначає рівень добробуту, який може бути досягнутий у країні [14].

Традиційно конкурентоспроможність трактується як зумовлене економічними, соціальними і політичними чинниками стійке становище та стабільні можливості країни або її виробника на внутрішньому та зовнішньому ринках по виробництву та реалізації продукції. М. Портер, один із провідних сучасних дослідників цієї проблематики, визначив соціально-економічну сутність конкурентоспроможності національної економіки як забезпечення власним громадянам досить високого та зростаючого рівня життя [3,4].

Таким чином, конкурентоспроможність – комплексна категорія, її переваги остаточно реалізуються через торгівлю, але базис конкурентних переваг створюється на всіх ланках суспільного виробництва, у тому числі, значною мірою за рахунок структурної перебудови і дієвої промислової політики [5].

Розрізняють конкурентоспроможність національної економіки в цілому та конкурентні переваги в окремих галузях і виробництвах. У першому випадку йдеться про стратегічну лінію державної політики стосовно підтримки національних виробників у глобальному економічному просторі. Причому, держава тільки створює умови для виникнення і підтримки конкурентних переваг, а формуються ці переваги безпосередньо самими товаровиробниками. У другому ж випадку йдеться про визначення пріоритетних галузей, виробників і видів продукції на рівні країни.

Стале зростання економіки будь-якої держави потребує сприятливих умов для розвитку бізнесу та активного втручання інноваційних чинників в економічне життя, що передбачає посилення конкурентних переваг порівняно з іншими країнами світу. Враховуючи, що проблема конкурентоспроможності є ключовою як для країн – усталених економічних лідерів, так і для країн, які прагнуть долучитися до міжнародної ринкової конкуренції, питання конкурентоспроможності нашої держави є актуальним в умовах її інтеграції у світовий економічний простір.

Аналіз рівнів забезпеченості України основними факторами виробництва свідчить, що в цьому сенсі наша держава має досить високі рейтинги. Але за реалізацією цих можливостей вона, на жаль, знаходиться на останніх місцях.

Так, у рейтингу конкурентоспроможності, розрахованому Світовим економічним форумом (WEF), Україна посіла 89-е місце зі 139 країн. В першу чергу економіку України необхідно реформувати в таких напрямках, як інституційне середовище (країна займає 134-те місце), зміцнення фінансових ринків (119) і підвищення ефективності товарних ринків (129). Одним з показників, який характеризує конкурентоспроможність економіки, є індекс інноваційної економіки. Для України цей показник складає 3,3 бали за 7-бальною шкалою (88-е місце з 139) [10].

У рейтингу країн за Індексом розвитку людського потенціалу, що поданий у «Звіті з людського розвитку – 2010» комісії Програми розвитку ООН (United Nations Development Programme), Україна знаходиться на 69-му місці зі 169 [9].

У глобальному рейтингу простоти ведення бізнесу за щорічним звітом «Ведення бізнесу 2011» (Doing Business 2011) Світового банку (WB) та Міжнародної фінансової корпорації (IFC) Україна посідає 145 місце серед 183 країн, проаналізованих у звіті [7].

У рейтингу підприємницької привабливості на період 2008–2012 рр. Україна посідає 70 місце серед 82 країн (Росія – 62). Кращі показники серед країн Центральної та Східної Європи має Естонія – 21 місце. США знаходяться на дев'ятому місці.

Невтішні позиції України у світових рейтингах, з одного боку, відображають нереалізованість національного потенціалу розвитку, а з іншого – висвітлюють наявні проблеми системного характеру. Низький рівень конкурентоспроможності України обумовлюють: недосконалість законодавства; несприятливий інвестиційний клімат; поширення «тіньової» економіки та корупції; витіснення вітчизняних товарів з внутрішнього та зовнішнього ринків; відтік ресурсів, скорочення виробництва та робочих місць; застарілі технології і обладнання; неконкурентоспроможність національних товарів.

Враховуючи, що конкурентоспроможність вимірюється не тільки економічними показниками, але й ступенем реалізації суспільних цінностей[15], кожна країна тому має унікальний сценарій її зміцнення. Тому необхідно охарактеризувати основні напрямки сектори економіки та сфери виробництва в яких Україна може досягти успіхів.

Для підвищення конкурентоспроможності української економіки, в першу чергу, необхідне формування ідеології, яка була б адекватна як умовам ринку, так і вимогам

незалежності держави в умовах її інтегрування у світову економіку. Актуальними напрямами уваги стають: інформаційно-комунікативний сектор економіки, включаючи виробництво програмних продуктів та сервісів, сільське господарство з орієнтацією на екологічно чисті продукти, енергетика, сфера енергозбереження, система освіти з підготовкою кадрів як на внутрішній, так і на зовнішній ринки, логістика, транспорт, що мають реальні умови для отримання конкурентних переваг на світовому ринку. Державне сприяння і цільова підтримка пріоритетних галузей і виробництв, розробка науково-практичного та інституційного забезпечення дозволить значно збільшити темпи економічного зростання та підвищити рівень життя населення.

Конкурентоспроможність є складним багаторівневим процесом. Підвищення конкурентоспроможності економіки можливе при активній діяльності держави, яка встановлює і контролює «правила гри» у ринкових відносинах. Основними умовами для створення конкурентоспроможного середовища є: залучення прямих іноземних інвестицій, розвиток наукового та інтелектуального потенціалу, відтворення національних засобів виробництва, а також наявність чіткої законодавчої бази.

Негативною особливістю сучасного етапу трансформації економіки України є постійні зміни і невизначеність ринкових умов, у яких функціонують підприємства. За оцінками експертів, господарство нашої країни все більше набуває рис економіки колоніального типу. За якісними показниками ми знаходимося далеко позаду від інноваційної економіки порівняно з початком 90-х років ХХ століття. Зростання соціальних витрат і брак структурних та інституційних змін у секторах економіки призвели до падіння конкурентоспроможності України. Саме це обумовлює пошук нових пріоритетів, головним завданням яких є забезпечення стійкого розвитку та стабільності господарювання в умовах конкуренції у довгостроковій перспективі.

Вирішення цього завдання можливе на засадах системного підходу до управління конкурентоспроможністю, яке передбачає врахування законодавства, структури, технологій, ресурсів, необхідних для створення конкурентних переваг. Держава має створити реальні важелі, мотивацію державних виконавчих органів влади щодо управління зростанням індексу конкурентоспроможності України та її регіонів, зробити його одним з основних індикативних показників регламенту роботи уряду та виконавчих органів влади України. До того ж євроінтеграція України та практичні кроки на шляху побудови інформаційного суспільства обумовлюють необхідність розробки відповідної державної політики та запровадження ефективних практичних дій у всіх гілках влади.

Важливим чинником зниження конкурентоспроможності української економіки є проблема корупції. За даними Світового банку (WB), рівень корупції в Україні на 40% вищий, ніж у середньому в інших країнах. За даними міжнародної організації "Transparency International", в 2010 році Україна зайняла 134-е місце зі 178 за рівнем корумпованості у світі [12]. Це свідчить про те, що корупція в Україні стала невід'ємним елементом життя суспільства. Саме впровадження інформаційних технологій, які утворюють базис інформаційного суспільства, встановлення інтерактивних систем для

роботи державних органів із громадянами та компаніями в умовах України може стати надійним запобіжником від подальшого зростання корупційних складових.

Для підвищення конкурентоспроможності української економіки необхідне формування такої політики держави, яка була б адекватна умовам ринку, вимогам незалежності та ефективного інтегрування України у світову економічну систему.

Основою її реалізації має стати розв'язання таких завдань:

- активізація практичних дій держави у здійсненні структурної перебудови, реалізації інноваційної політики та соціально-економічного розвитку вітчизняної економіки через встановлення контрольних індикаторів та показників;

- визначення умов і чинників інформатизації економіки та розвитку телекомунікаційних мереж, які є ключовими для покращення конкурентоспроможності національної економіки та мають бути зорієнтовані на побудову довшеної інформаційної економіки;

- визначення пріоритетних галузей виробництва і видів продукції, які за короткий період можуть стати конкурентоспроможними на світовому ринку;

- визначення шляхів і заходів державного сприяння вітчизняному виробництву за рахунок цільової підтримки пріоритетних галузей;

- науково-практична та інституційна підтримка заходів із підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва;

- розвиток системи освіти та науково-дослідних установ, що побудовані на сучасних ринкових засадах.

Для підвищення конкурентоспроможності національної економіки потрібно посилити роль ринку капіталу у фінансуванні інвестицій. Для цього держава повинна спрямувати зусилля на розвиток попиту та пропозиції капіталу за рахунок впровадження сучасних прозорих ринкових правил, простого та гарантованого законодавчого підґрунтя роботи іноземного капіталу.

Україна має створити просту систему регулювання експортно-імпорتنних потоків, коли експортують продукцію з надлишком чинників виробництва і яка має найменшу відносну вартість, а імпортують товари, що потребують дефіцитних чинників і значних додаткових витрат на їх виготовлення.

За ефективністю використання чинників виробництва Україна, як і інші країни СНД, посідає останні місця, поступаючись розвинутим країнам світу. Наприклад, порівняно з Францією використання сільгоспугідь менше у 10-12 разів, трудових ресурсів – 7-15 разів, основного капіталу – 2-3 рази, наукового потенціалу – більш як у 20 разів [12].

В Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» зазначено, що досягти підвищення національної конкурентоспроможності можна за рахунок розвитку саме людського потенціалу у високоінтелектуальних сферах праці, а також розширення експортного потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій.

Таким чином, задача утримання конкурентоспроможності національної економіки потребує підтримки високої ефективності суспільного виробництва.

Входження України до Світової організації торгівлі (СОТ) створює можливості для підприємств, установ та організацій щодо формування господарських зв'язків у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Одночасно підвищуються вимоги до якості і конкурентоспроможності національної продукції та послуг.

Економічний успіх держави визначається наявністю конкурентоспроможних галузей і виробництв. Тому підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників має стати найважливішим пріоритетом соціально-економічної політики України. Це потребує активного моніторингу конкурентного середовища з урахуванням особливостей національної економіки та світового ринку, умов виробництва та чинників, які можуть сприяти ефективній конкуренції.

Враховуючи негативні наслідки монополізації економіки і захищаючи інтереси всього суспільства, держава намагається не допускати ринкової влади. Державна політика у цій сфері поділяється на два напрями: регулювання і конкурентна політика. Регулювання необхідне тоді, коли суб'єкт господарювання володіє ринковою або близькою до неї владою і її дії (наприклад, встановлення ціни) підконтрольні регулюючому органу. Прикладом суб'єктів господарювання, які підлягають регулюванню з боку регулюючого органу, є природні монополії.

Сфера конкурентної політики набагато ширша, ніж сфера регулювання. Об'єктивна необхідність втручання держави в процеси конкуренції настає у результаті виникнення не тільки позитивних, а й суттєвих негативних її наслідків. Це пояснюється тим, що конкуренція не тільки регулює пропорції виробництва, сприяє збалансованості попиту та пропозиції, а й постійно їх порушує. На висококонкурентних ринках непередбачуваність поведінки гравців зростає, це спричиняє порушення рівноваги ринкової ситуації.

Конкурентні відносини можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні або негативні прояви конкуренції значною мірою залежать від суспільно-економічних умов, в яких вона діє. З метою усунення та послаблення негативних наслідків конкурентної боротьби і посилення її позитивних результатів у розвинутих ринкових країнах формують конкурентну політику держави.

Метою конкурентної політики держави має бути утримання суб'єктів господарювання від дій, які можуть спричинити негативні наслідки для суспільства і окремих споживачів, зокрема, спрямовані на збільшення ринкової влади. Держава має можливості й важелі регулювання процесу формування конкурентного середовища. В Україні конкурентна політика держави є проблемою. На даний час ринкові механізми у нас працюють незадовільно, тому їх на певний час повинно компенсувати державне регулювання.

Світова практика напрацювала так зване «правило розумного підходу». Зокрема, в США від принципу безумовної заборони всіх дій, які призводять до монополізації ринків, що вважалось економічним злочином, тепер переходять до підходу, коли злочином вважається не сама монополізація, а лише зловживання монопольним становищем. Тобто в питаннях державного регулювання конкуренції слід віддавати

належне певним ринковим тенденціям, показникам ефективності соціально-економічних процесів, щоб не допустити «заморожування» застарілих технологій виробництва.

Крім регулювання процесів концентрації ринків, контролю вимагає діяльність монополій, які зловживають своїм становищем. З метою створення та підтримання балансу конкурентних і монопольних сил на конкурентному товарному ринку необхідно проводити оцінку рівня ринкової влади. Підхід до визначення показників ринкової влади полягає у порівнянні реальних ринків із ринком досконалої конкуренції.

Слід зазначити, що між ринком досконалої конкуренції і монополією існують проміжні форми, наприклад, олігополія (домінування кількох фірм, які одночасно координують дії та конкурують між собою) і монополістична конкуренція (відносно велике число невеликих фірм, диференційована продукція, обмежений контроль цін, нецінова конкуренція). Олігополія та монополістична конкуренція належать до найбільш поширених ринкових форм. Загалом олігопольні структури більш ефективні, ніж монополія, оскільки займають проміжну позицію між ринком досконалої конкуренції і монополією, поєднуючи при цьому позитивні риси першого та другого.

Крім регулювання і конкурентної політики у деяких країнах проводиться політика щодо конкретних суб'єктів господарювання або їх груп. Таку політику називають галузевою. Мета галузевої політики відрізняється від регулювання і конкурентної політики. Якщо останні спрямовують свої зусилля на розвиток конкурентних відносин, то галузева політика орієнтована на зміцнення позицій на ринку конкретного суб'єкта господарювання чи галузі.

Більшість економістів вважають галузеву політику неефективною. Але існують галузі, де така політика займає першочергове місце. Для прикладу можна навести гірничо-металургійний комплекс.

Найбільш небезпечним є поєднання ринкової влади з політичною та адміністративною централізацією. На жаль, Україна є тією країною, де ринкова влада та монопольна поведінка багатьох підприємств безпосередньо пов'язана з діяльністю владних структур.

Затягування у вирішенні зазначених проблем призведуть до зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, які в умовах глобалізації будуть витіснені з зовнішніх ринків, а з часом втратять і внутрішній ринок.

Говорити сьогодні, що живемо в епоху інформаційного суспільства завчасно, але вже зрозуміло, що еволюція веде людство саме до такої самоорганізації. Тенденції його побудови вже видно. Це – і вимоги до компаній стосовно відкритості комерційної інформації на фондовому ринку, і власне прагнення бізнесу до прозорості звітності про свою діяльність, це – і зростаюча доступність в отриманні інформації.

Зростання соціальних витрат і брак структурних та інституційних змін у пріоритетних секторах господарського комплексу призвели до падіння конкурентоспроможності української економіки. Євроінтеграція України потребує розробки відповідної політики держави і запровадження ефективних дій усіх гілок

влади. Системоутворюючим чинником підвищення конкурентоспроможності української економіки є соціально-економічна політика держави та невідкладні дії всіх гілок влади, адекватні умовам ринку, вимогам ефективної інтеграції у світову економічну систему.

Незважаючи на значні втрати ресурсів, наукового та кадрового потенціалу і часу, Україна має перспективи у досягненні міжнародної та внутрішньої конкурентоспроможності національної економіки за умови реалізації власної стратегії, яка має передбачати сучасні методи та інструменти руху вперед. Еволюційні зміни в суспільстві накладають свій відбиток і на форми сучасної конкуренції, які також розвиваються і особливо в сфері інфокомунікацій.

Досить показовим в цьому сенсі є виступ на Стокгольмському Capital Markets Day, який відбувся в травні 2010 року, президента і головного виконавчого директора Ерікссон Ханса Вестберга (Hans Vestberg), де він висловив своє бачення телекомунікаційної галузі і позиції компанії. У своїй промові Вестберг відзначив, що конкуренція між операторами (телекомунікацій) посилюється, оскільки їм доводиться боротися за споживачів, які стають більш просунутими й вимогливими. «Ми побачимо появу нових бізнес-моделей і так зване «співробітництво конкурентів»: оператори будуть використовувати спільні платформи й спільно розширювати спектр пропонованих додатків» [8]. Саме активізація процесів співробітництва конкурентів вочевидь буде визначальним в зміцненні конкурентоспроможності як суб'єктів господарювання так і національних економік.

В статті І. Цуканова («Ведомости») генеральний директор Vimpelcom Ltd. Олександр Ізосимов висловлює подібну ж думку: «Замість того, щоб намагатись конкурувати на неефективних мережах з надлишковим капіталом, набагато правильніше отримати від держави схвалення і об'єднатись – побудувати одну мережу, яка була б значно більш ефективною з точки зору витрат та якості. Видається, що концепція, коли конкурентоспроможність оператора визначається наявністю у нього власної мережі, - вже пройдений етап. В кращому випадку це створює (оператору) конурентне вікно, можливість вирватись вперед, але тільки тимчасово. Найбільш реалістичною видається така схема, яка б поєднувала і спільне використання мережі, і будівництво власних діляниць. Концептуально спільного ресурсу в майбутньому буде все більше». [11]. Ознаки нової конкуренції вже з'являються і на телекомунікаційному ринку України.

Без чітко спланованих і скоординованих дій для розвитку конкурентоспроможності національної економіки ситуація в Україні буде погіршуватись. Відсутність реформ призведе до подальшого нагромадження економічних і соціальних проблем, до поглиблення відставання України в побудові інформаційного суспільства. Послідовні дії в рамках стратегії побудови інформаційного суспільства дозволять запобігти погіршенню ситуації та допоможуть економіці відновити темпи економічного зростання, забезпечити гідний рівень добробуту і, як наслідок, забезпечать Україні значне покращення індексу конкурентоспроможності та рівноправне входження до світового інформаційного суспільства.

Література

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Пер. с англ. под. научн. ред. О.И.Шкаратана, М., 2000.-606 с
2. Пригода В. М. Інформаційне суспільство: сутність та перспективи розвитку в Україні / В. М. Пригода // Економіка і управління. - 2008. - №3. - С. 24-33.
3. Котляр А. Б. Сутність та умови забезпечення конкурентоспроможності національної економіки [Ел. ресурс]. - http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58064.doc.htm
4. Портер М. Конкуренція // Пер. с англ. - М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. - 496с.
5. Смерічевська С. В. Конкурентоспроможність у соціально - економічному вимірі [Ел. ресурс]. // Актуальні проблеми економіки - 2009. №3. - <http://eco-science.net/archive2009/37-393.html>
6. Точилін В. О., Венгер В. В. Формування функціонально ефективною моделі ринку: конкуренція та бар'єри, ринкова влада і державне регулювання [Ел. ресурс]. // Актуальні проблеми економіки 2009. №2. - <http://eco-science.net/archive2009/25-292.html>
7. Doing Business 2011: Ukraine/ International Finance Corporation/ The World Bank 2011 [Ел. ресурс]. - <http://www.doingbusiness.org/data /exploreeconomies/ukraine/>
8. CEO Эрикссон рассказал о настоящем и будущем телекоммуникаций [Ел. ресурс]. - // G-news – 2010. – 13 мая. - <http://www.g-news.com.ua/content /view/8207/64/>
9. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека // Пер. с англ. [Ел. ресурс]. ПРООН. – М., Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с. - http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_RU_Complete_reprint.pdf
10. The Global Competitiveness Report 2010-2011:Highlights / World Economic Forum. [Ел. ресурс]. // Geneva, Switzerland 2010. - <http://www.idbgrouponline.com /IDBFiles/E-NewsLetterFile/2d019935-0556-4f80-99e2-6dec8fd0a4f7The%20Global%20Competitiveness%20Report%202010-2011.pdf>
11. И. Цуканов. Не хотелось бы стать обедом [Ел. ресурс]. - // G-news – 2010. – 24 июня. - <http://www.g-news.com.ua/content/view/8523/64/>
12. Corruption Perceptions Index 2010 Results. Transparency International [Ел. ресурс]. - http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/ 2010/results.
- 13.<http://www.g-news.com.ua/news/18-it/-/12388-vysokim-tekhnologiyam-obeshchayut-nizkie-nalogi-vlast-mo, 07.02.2012>.
14. Звіт про конкурентоспроможність України 2010. Дизайн і верстка: «Контора S&B».Фонд «Ефективне Управління» Копірайт © 2010 Опубліковано Фондом «Ефективне Управління», www.feg.org.ua.
15. Полунеев Ю.В. Конкурентоспроможність країни як національна ідея //Дзеркало тижня.-2005.-№10(538)